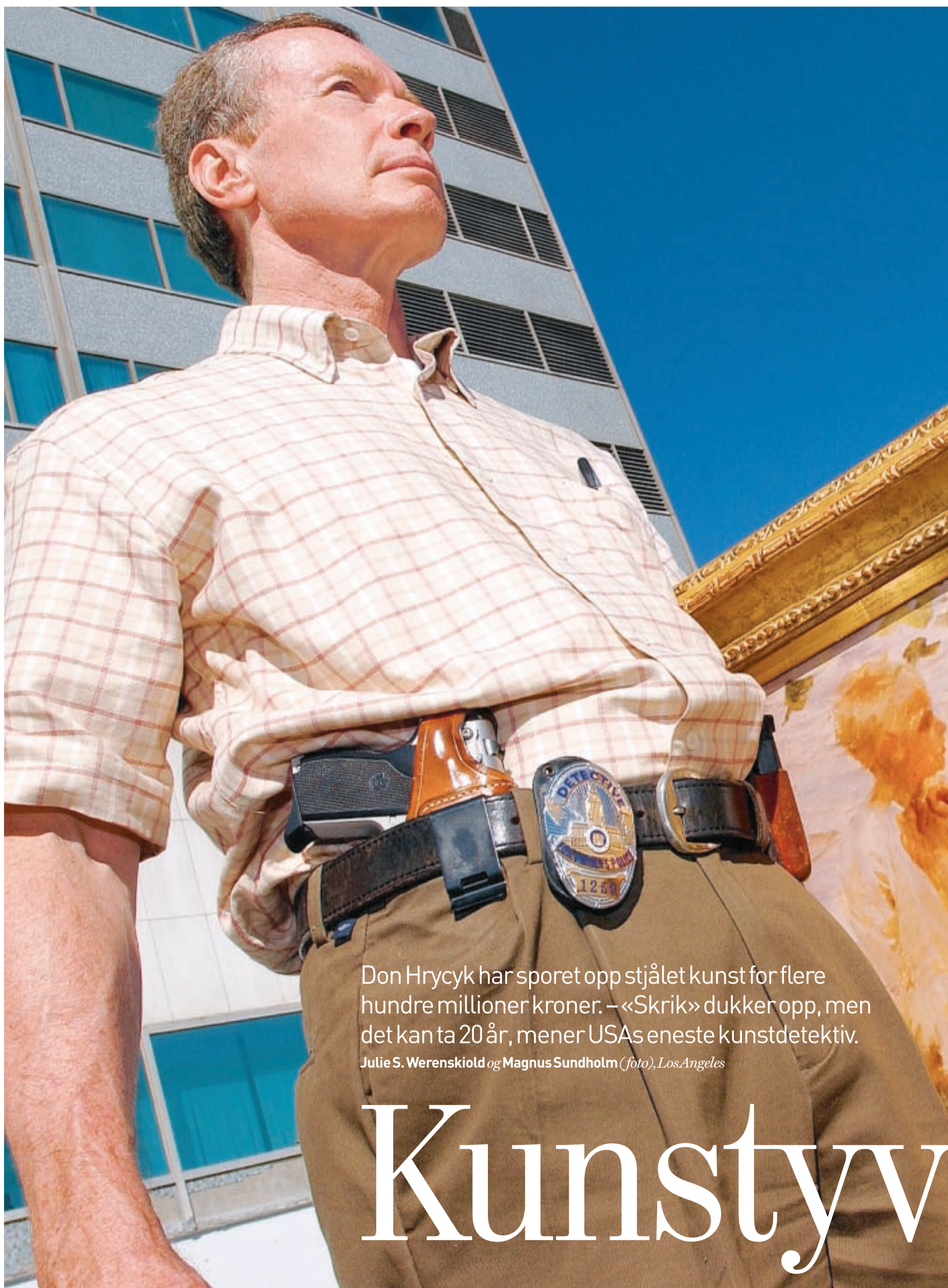


[Kunst]



Don Hrycyk har sporet opp stjålet kunst for flere hundre millioner kroner. – «Skrik» dukker opp, men det kan ta 20 år, mener USAs eneste kunstdetektiv.

Julie S. Werenskiold og Magnus Sundholm (foto), Los Angeles

Kunstyv



enes skrekk

byttet ut med et fotografi (på bildet). Butleren solgte Zorn for 3,6 millioner kroner i Sverige.



[Kunsttyvenes skrekk]

→ **I**DOWNTOWN Los Angeles, blant møkete uteliggere, prostituerte og crackheads, sitter Donald Hrycyk, på avdelingen for Robbery/Homicide i millionbyens hovedpolitistasjon. Amerikas eneste «Art detective» er iført fotformsko og snakker lavmælt om renessanse og middelalderstatter. Så klapper han på pistolen i beltet.

– Alle her har pistol. Hva trur'u'a?

Før sto han bøyd over døde kroppar i ghettoen South Central. I 1993 droppet han drapsavsnittet og havnet hos Los Angeles-politiets Art Theft Detail, avdeling for kunsttyveri. Siden den gang har han gjenfunnet kunstverk til en verdi av 360 millioner kroner, inkludert malerier av Goya, Picasso og Rembrandt, en førsteutgave av James Joyces «Ulysses», samt et 40 millioner år gammelt fossil.

– Jeg er kunstneandertaler. Men jeg kan forskjell på Monet og Manet, understreker Hrycyk.

Det er mer enn hva kunsttyvene kan. Ifølge arkivbunken er de fleste «idioter». Eller anstatter.

Ordinære samfunnsborgere. Blant papirstabler og glødende telefoner gransker røslige kolleger DNA-profiler og tekniske bevis. Faksen spytt ut ark: nytt mord, nytt overfall og nye kunstverk stjålet. Hrycyk vipper på stolen.

– Når kunst forsvinner fra museer eller gallerier, da er det høyst sannsynlig at en uærlig ansatt står bak, sier han. Da en Salvador Dalí ble stjålet fra inngangspartiet i fengselet på Rikers Island ifjor, var veien kort til gjerningsmannen – en fengselsbetjent. Mang en galleri- og museumsassistent har innrømmet skyld på forhørsrommet til LAPD.

«Solid innsideinformasjon» er nøkkelen, mener Hrycyk. Eller sjansen til å spe på en ærlig lønn med millioner, ved å knabbe «et bitte lite bilde, bare».

– De fleste kunsttyverier er leilighetforbrytelser. De begås av helt ordinære samfunnsborgere. Sjøfører, for eksempel. Eller gartnere og lærere.

Han har blant annet lagt en prominent universitetsansatt i jern. Ingen kommer til å merke det, tenkte Jane Crawford, løftet verket av Arthur Wesley Dow ned fra kontorveggen på UCLA og erstattet det med en forfalskning. Originalen solgte hun for 2,2 millioner kroner.

«Dritstygt bilde». Hrycyk ser det hele tiden: De fleste kunsttyver hindres av mangelfull dannelse. Den fallerte fotballstjernen Sammie Archer ville selge sin stjalne Picasso på auksjon hos Christie's, og ble først avslørt da han kom med kommentaren «Det er et dritstygt bilde, altså».

– En av dem stjal en okse i bronse fra en hage og solgte den til en bruktbuikk for 300 kroner. Oksen var verd over 850.000, humrer Hrycyk.

Han har etterforsket saker der alarmsystemet aldri ble slått på, og der koden til safen lå i en ulåst skuff ved siden av.

– Problemet er ikke smarte tyver, men tankelese ofre, understreker Hrycyk.

I vår glemte en cellist i Los Angeles-filharmonien en Stradivarius verd 24 millioner kroner utenfor på trappen. Overvåkningsvideoen viser en guttunge som sykler vinglende av gårde med cellokassen under armen, for så å krasje i en søppelkasse. Hverken gutten eller det 320 år gamle instrumentet kom til rette.

– Til slutt utlovet vi en belønning. Da dukket det opp en dame som hevdet hun hadde funnet Stradivariusen ved en container. Hun planla å gjøre den om til et cd-stativ.

Grever og prinser. Hrycyk peker på data-skjermen: en liste over beryktede «profiler». Callgirlen Carina, Grev Eordogh og svindleren Richard Kolosky jr.

– Det finnes enkelte virkelig dyktige kunsttyver, men de fleste er ikke mer enn kjeltringer i dyre dresser. Svindlerne kler seg uklanderlig, for å se ut som engelske aristokrater. Hollywood elsker sånne, sukker Hrycyk.

I 1990 tok Kolosky jr. navnet Wayne Peters, bar vest under jakken og kjørte rundt i Mase-



FORFALSKET. – Kunsttyverimiljøet er stort, men det er få som er virkelig dyktige, sier Don Hrycyk, her med en falsk Renoir i fanget. Den kostet 1,2 millioner på auksjon og kjøperen fikk aldri pengene tilbake.

En av dem stjal en okse i bronse fra en hage og solgte den til en bruktbuikk for 300 kroner. Oksen var verd over 850.000

Don Hrycyk

rati. «Må jeg be om å få omsette Deres skatter», sa han fløtemykt, samlet kunstverk fra flere filmmillionærer i byen og forsvant. Åtte år senere ble han fakkert av Hrycyk:

– Jeg fant ham i Beverly Hills, der han solgte BMW-er.

Mang en nyrik amerikaner har falt for en utstrakt lillefinger og oppspinn om solide stamtafeler. Den falske grev Gabor Eordogh av Turul tusket til seg en Goya fra et eldre ektepar og trykket siden kopier som han solgte «i begrenset opplag» på nettet. Hrycyk grep pistolen og rykket ut på razzia. På en ettroms i San Fernando Valley, Los Angeles' svar på Groruddalen, fant de «greven».

– Han sto på trappen og farget håret sitt, flirer Hrycyk.

Så sier han alvorlig:

– Men svindlere er seige. Jeg leter fortsatt etter en marokkansk «prins» som har holdt på siden 70-tallet.

Gir opp etter tre år. I vinduskarmen bak Hrycyk står mappe på mappe med saker under etterforskning. Strategene tenker slik, sier han: «Hvorfor stjele en trailer med dvd-spillere, når man kan rappe én eneste Basquiat?»

– Men tyvene har ingen anelse om vanske-

lighetene som oppstår. Det er lett å stjele kunsten. Å selge den, er noe annet.

Hrycyk rynker brynene. Han kan ikke tenke seg noen som vil kjøpe «Skrik». Ikke bare fordi «Skrik» ikke kan brifes med, men fordi han hevder det ikke finnes noe marked der diktorer og kokainbaroner kiver om «Guernica» og «Mona Lisa».

– De fleste er livredde for å kjøpe et høyprofilert kunstverk av en vanlig banditt. En dag blir banditten tatt for postran eller narkolanging. Alle vet at han får lavere straff i bytte mot informasjon.

Mens kollegene møter narkotystere i mørke smug, holder Hrycyk løpende kontakt med museer, gallerier, auksjonshus og kunsthandlere av ymse slag. Når suspekter skikkelser tilbyr store signaturer, hviskes det gjerne helt inn i LAPD.

– Skurkene tror at kunsttyveri er en lett match. De oppdager at varen er umulig å manøvrere og forsøker å gjemme den til oppstyret har lagt seg. De gir opp etter tre år og setter verket fra seg på et gatehjørne.

Dusør blir løsepenger. Hrycyks største triumf er gjenfunnet av Picasso- og Monet-malerier verdt 90 millioner kroner. Verkene ble ranet fra et hjem i Los Angeles i 1991. Seks år senere prydet de veggen på et ubetydelig galleri i Cleveland.

– Kunst er det letteste å finne. Datamaskiner blir gamle. Man skraper av serienumre overalt. Ingen skraper av signaturen til Leonardo da Vinci.

Det tok hele 28 år før Hrycyk oppsporet indianertepper og andre kulturgjenstander stjålet fra The Los Angeles Natural History Museum i 1973. Han fant dem i St. Louis. Men etter 14 år er det største kunstranet i amerikansk historie fortsatt uløst. I 1990 stjal ranere forkledd som politimenn ni malerier av Rembrandt, Degas og Vermeer fra Isabella Stewart Gardner Museum i Boston. Dusøren er nå på 35 millioner kroner.

– En dusør er gjerne tegn på desperasjon fra vår side. Faren er at den plutselig blir til løsepenger, sier Hrycyk.

Han arresterte nylig en advokat som sa han var blitt kontaktet av tyven for «å forhandle».

– Han gikk over streken. Han ga seg til å kreve mer penger enn vi tilbød.

Ingen ledetråder, ingen vitner. Hva er kunst? Det må kunstpolitimannen avgjøre. Hrycyk avlo å etterforske tyveriet av en gummi-kylling fra en moderne installasjon. Verdien av den masseproduserte kyllingen i seg selv var for lav.

– Det mest hjerteskjærende er kanskje når kunst blir stjålet fra nålevende kunstnere, minner Hrycyk om.

Han tenker på Kewal Soni, som mistet en skulptur i stål, verd 70.000 kroner. Tyven solgte den til en skraphandler, for 64 kroner. «Hva er poenget?» skrek Soni til CBS i mai i år: «Jeg kaster bort livet mitt! Jeg kaster det bort!»

Nå jakter Hrycyk på førsteutgaven av Superman fra 1938, propp fra filmen «Predator II», en sjelden Hemingway-utgave, en Mingvase, samt verker av kunstnere som Georges Braque, Marc Chagall og Andy Warhol. Men veteranen Hrycyk understreker:

– Det meste av tiden har jeg ingen ledetråder, ingen vitner og ingen informanter.

«Vente til han dør». Likevel har USAs eneste kunstdetektiv nådd en oppklaringshyppighet på 18 til 34 prosent, langt høyere enn for annet tyvegods.

– Hvis jeg selv var kunsttyv, ville jeg aldri stjålet verdensberømte mesterverk. Jeg ville stjålet mindre kjente ting – som jeg kunne selge, sier Don Hrycyk.

Han forventer at en skuffet kjeltring kvitter seg med «Skrik» en stille natt. Kanskje i et busskur, kanskje i en grøft. Mesterverk dukker alltid opp.

– Men det kan ta 20 år. Noen kan ha satt det i kjelleren. I verste fall må vi vente til han dør og boet skal omsettes.